

Frågor och svar på rapporten "Ett kaffe som märks"

Kooperation utan gränser och SwedWatch släppte den 23 oktober 2008 rapporten "Ett kaffe som märks". Rapporten granskar effekterna av olika certifieringar, däribland Rättvisemärkt, för kaffeodlare i Guatemala och Brasilien.

Läs rapporten på <http://www.rattvisemarkt.se/cldoc/588.htm>

I det här dokumentet svarar vi på de frågor som ställs i rapporten, och inleder med en presentation av hur Rättvisemärkt/Fairtrade arbetar med kaffe.

Allmänt om internationella Fairtrade-kriterier för kaffeodling

Internationella Fairtrade-kriterier är uppdelade i *odlare* respektive *anställd arbetskraft*. Detta beror på att arbets- och produktionsvillkoren varierar från produkt till produkt. Te, exempelvis, odlas oftast på större plantager med anställd arbetskraft. Här spelar arbetsvillkor och lönenivån en avgörande roll. Kaffe, däremot, odlas till 70 procent av odlare som livnär sig på småskaligt jordbruk, där betalningen för råvaran är avgörande för familjeekonomin. Det var dessa odlare som hade det allra svårast under kaffekrisen i början på 2000-talet, och det är också de som har störst behov av tillgång till den internationella marknaden.

Kriterierna för *odlare* bygger på att t ex kaffeodlarna har gått samman i en förening, kooperativ eller liknande organisationsform för att effektivt kunna samarbeta och uppnå skalfördelar.

1) Är det dyrt att bli certifierad av Rättvisemärkt/Fairtrade? (s.4, 20)

Från och med 2004 tar FLO-Cert ut en avgift av producentorganisationen som täcker den administrativa kostnaden för en ansökan av ett certifikat eller förnyelse av ett certifikat, samt kostnad för kontroller. Avgiften fastställs bl a utifrån antalet medlemmar i kaffekooperativet, antal olika certifierade produkter och antal tillverkningsanläggningar hos den ansökande producentorganisationen.

Det kostar mellan motsvarande 3 och 330 kronor årligen per odlare eller familj att vara Fairtrade-certifierad. Certifieringsavgiften är för de allra flesta producentorganisationer en mindre investering i relation till de vinster och fördelar som kommer av tillgången till en internationell marknad för Fairtrade-produkter.

De flesta producentorganisationer finansierar sin certifiering genom egna medel. Men för de som har en svårare ekonomisk situation finns det möjlighet att söka medel från FLO Internationals certifieringsfond. Under 2007 beviljades 70 producentorganisationer ekonomiska medel från fonden.

2) Är det krångligt att bli certifierad av Rättvisemärkt/Fairtrade? (s.15)

Omfattande krav ställs på de odlare som är Fairtrade-certifierade. För att en producentorganisation ska bli Fairtrade-certifierad måste den leva upp till de internationella Fairtrade-kriterierna. Eftersom Rättvisemärkt/Fairtrade handlar om en process för utveckling är de generella kriterierna uppdelade i minimikriterier och utvecklingskriterier, detta för att underlätta för odlarna och ge dem tid att arbeta med kriterierna.

Minimikriterierna, som bl a handlar om att barnarbete och diskriminering motverkas samt att demokratin och organisationsrätten främjas, måste vara uppfyllda i det initiala skedet för att en producentorganisation ska kunna bli Fairtrade-certifierad. Utvecklingskriterierna däremot, handlar om att kontinuerligt skapa förbättringar utifrån minimikriterierna.

För att underlätta denna utvecklingsprocess för producentorganisationerna har FLO International regionala representanter runt om i världen. Deras uppgift är att informera om Rättvisemärkt/Fairtrade, möjliggöra och genomföra utbildningar samt att hjälpa producentorganisationerna att förstå och leva upp till kriterierna. Om odlarna stöter på problem är det också de regionala representanternas uppgift att finnas där och hjälpa dem att komma tillrätta med problemen.

3) Varför har kaffeodlarna svårt att få sitt Fairtrade-kaffe sålt? (s.5, 19)

I dagsläget kan tyvärr inte alla Fairtrade-certifierade producenter sälja 100 procent av sin produktion som Rättvisemärkt. Totalt sett säljs ungefär 30 procent av produktionen som Rättvisemärkt, och resterande del inom den konventionella handeln.

Rättvisemärkt handlar om marknadskrafter, om utbud och efterfrågan. Det är först när odlarna säljer sitt kaffe som certifierat som en verklig förbättring av arbets- och levnadsvillkoren kan komma till stånd, och här har vi som konsumenter en oerhört viktig uppgift att välja Rättvisemärkt när vi handlar. Ju mer Rättvisemärkt vi konsumerar, desto tryggare ekonomi får producenten.

4) Skulle man kunna slå ihop kontrollerna av olika märkningar för att göra det mindre rörigt för odlarna? (s.4, 22)

Inom FLO International finns det en medvetenhet om att det skulle underlätta för odlarna om det var möjligt att samarbeta kring inspektionerna. I dagsläget undersöker vi möjligheterna att utveckla systemet för att kunna genomföra gemensamma kontroller av ekologiskt certifierade odlingar, samt odlingar certifierade av C.A.F.E Practices¹.

5) Hur fungerar FLO-Certs kontroller? (s.12, 35)

Ett kaffekooperativ kan bestå av allt från 100 till 10 000-tals medlemmar, vilket gör att det är praktiskt omöjligt att genomföra fältkontroller på samtliga odlingar. FLO-Cert utgår därför från en "gruppcertifieringsmodell", vilket innebär inspektioner av de centrala delarna av organisationen (huvudkontor o.d.) samt slumpmässiga kontroller av ett urval av medlemmarna. Urvalets storlek beräknas utifrån storleken på producentorganisationen, enligt tabellen på nästa sida.

¹ C.A.F.E (Coffee and Farmer Equity) Practices är etiska riktlinjer framtagna av den amerikanska kafékedjan Starbucks. Riktlinjerna bygger på fem grundpelare; produktkvalité, ekonomisk redovisning, ledande inom miljö, förädling och socialt ansvarstagande.

Ett viktigt steg för FLO-Certs utveckling som oberoende internationellt certifieringsorgan var att de i oktober 2007 blev ISO65-ackrediterade. ISO65 är den ledande internationella kvalitetsnormen för certifieringsorganisationer, och en extern verifiering på att FLO-Cert är ett trovärdigt certifieringsorgan.

Medlemmar	Urval för kontroll och intervjuer
< 25	> 90 % av alla medlemmar
26 – 500	Minst 25 medlemmar
501 – 2000	Minst 5 % av alla medlemmar
> 2000	Max 100 medlemmar

ISO65 är en garanti för att FLO-Cert lever upp till följande kriterier:

- **Oberoende:** Certifieringsorganisationen måste vara oberoende och inte påverkas av externa påtryckningar när man fattar certifieringsbeslut.
- **Transparens:** Certifieringsprocessen måste vara transparent och tydlig för alla som ansöker innan man inspekteras.
- **Kvalitet:** Inom certifieringsorganisationen måste det finnas interna kvalitetssystem, såsom regelbundna utvärderingar och utbildning av personal.
- **Jämlikhet:** Alla som ansöker och uppfyller Fairtrade-kriterierna måste bli behandlade på samma sätt.

6) Hur stimulerar Rättvisemärkt/Fairtrade omställning till ekologisk odling? (s.14)

En stor andel av de Fairtrade-produkter som finns på den svenska marknaden är också ekologiskt certifierade. Rättvisemärkt/Fairtrade främjar ekologisk odling dels genom *den ekologiska prisdifferentialen*, vilket innebär att odlarna får en extra betalning för sitt kaffe om det också är ekologiskt, och dels genom att *premien* ofta används för att finansiera övergången till ekologisk odling.

Även om inte Rättvisemärkt/Fairtrade är en ekologisk certifiering finns det i de internationella Fairtrade-kriterierna omfattande kriterier som rör miljöhänsyn.

7) Tillkom Rättvisemärkt/Fairtrade på konsumenternas villkor? (s.14)

Rättvisemärkt/Fairtrade startade i slutet av 80-talet på initiativ av mexikanska kaffeodlare, utifrån deras behov. Att producenterna är involverade i själva beslutsfattandet är därför av stor vikt för Rättvisemärkt/Fairtrade. Sedan 2007 är de tre nätverk som organiserar Fairtrade-producenterna i Afrika, Asien och Sydamerika fullvärdiga medlemmar i FLO International. Det innebär att de är involverade i samtliga beslut som tas gällande märkningen.

8) Används premien felaktigt till produktion istället för investeringar i sociala projekt? (s.14, 17)

Hur odlarna väljer att investera premien är upp till dem, så länge beslut tas under demokratiska former. För kaffekooperativ (i motsats till t ex teplantage, där det finns anställd arbetskraft), är det tillåtet att återinvestera premien i produktionen, då detta gynnar de enskilda odlarnas produktion och ekonomi. Däremot ska premien inte behöva användas för att täcka produktionskostnaden, det är minimipriset noga uträknat för att göra. Minimipriset är även tänkt att täcka arbetet med att leva upp till kriterierna.

År 2008 utfördes, på initiativ av kaffeodlare och FLO International, en revidering av minimipris, premie och ekologisk prisdifferential. Detta ledde till en fördubbling av

premien och den ekologiska prisdifferentialen samt en höjning av minimipriset med 5 dollar/100 pounds. FLO International reviderar kontinuerligt kriterierna och höjer minimipris och premie då det anses nödvändigt. I denna process konsulteras handelskedjans samtliga aktörer, dvs odlare, nationella märkningsinitiativ (t.ex. Rättvisemärkt i Sverige), importörer samt externa experter.

9) Fungerar inte förskottsbetalningen inom Rättvisemärkt/Fairtrade? (s.17)

Möjlighet till förskottsbetalning på upp till 60 procent av priset, om odlaren så önskar, är en viktig del av de internationella Fairtrade-kriterierna. Om en importör utan anledning förvägrar odlaren förskottsbetalning kan detta leda till en anmärkning vid en inspektion, och i förlängningen även till decertifiering av importören. Det finns dock ett undantag i kriteriet om förskottsbetalning, som träder i kraft om producenten utgör en kreditrisk.

10) Hur hanterar Rättvisemärkt/Fairtrade fluktuerande valutakurser? (s.18)

Fluktuerande valutakurser kan vara ett stort problem för odlarna. FLO International ser just nu över möjligheterna att ta fram en s.k. "Exchange Rate Policy" som syftar till att minimera riskerna för producenterna.

11) Skapar de höga kostnaderna för certifieringen ett ökat biståndsberoende? (s.22)

Till skillnad från bistånd och bidragsgivande handlar Rättvisemärkt/Fairtrade om att ge människor möjligheten att själva kunna påverka sin levnads- och arbetssituation, genom handel och entreprenörskap.

Genom Rättvisemärkt/Fairtrade får odlare och anställda i världens utvecklingsländer förbättrade ekonomiska villkor, därtill ekonomiska incitament att förbättra produktkvaliteten och effektiviteten, med ökad hänsyn till miljön. De ekonomiska incitamenten utgörs av minimipriset, premien och den ekologiska prisdifferentialen. Samtidigt ställs krav på (och kontrolleras) att mänskliga rättigheter inte kränks i produktionen, utifrån internationella Fairtrade-kriterier.

De kostnader som en Fairtrade-certifiering innefattar innebär en långsiktig investering, som i det långa loppet leder till förbättrade ekonomiska villkor. För dem som har en svårare ekonomisk situation finns det möjlighet att söka medel från FLO Internationals certifieringsfond, en extern handelspartner eller ideella organisationer. Det händer att biståndsorganisationer initialt är med och finansierar dessa omkostnader. Genom Fairtrade-certifieringen ges producenten en möjlighet att handla på en internationell marknad, vilket leder till långsiktighet och stabilitet, och möjliggör för dem att själva planera och påverka sin framtid.

12) Innebär Rättvisemärkt/Fairtrade prisreglering? (s.48)

Rättvisemärkt/Fairtrade innebär att odlaren garanteras minst ett lägsta pris, ett s.k. minimipris, för sin råvara. Minimipriset är inte ett fast pris, utan ett lägsta pris som är till för att täcka produktionskostnaden. I förhandlingen mellan köpare och odlare av en Fairtrade-certifierad råvara sätts ofta priset ovan eller långt ovan minimipriset, utifrån faktorer såsom kvalitet, ursprung och volym.

13) Bör Rättvisemärkt/Fairtrade införa en fast prisskillnad mellan det garanterade minimipriset och världsmarknadspriset? (s.53)

Vad odlaren får för betalning för sitt kaffe beror på en mängd olika faktorer, såsom kvalitet, ursprung och volym. Rättvisemärkt/Fairtrade garanterar ett minimipris som överstiger produktionskostnaden, men i slutändan är prissättningen en förhandling mellan odlare och köpare. Att införa en fast prisskillnad skulle ta bort denna flexibilitet och i slutändan inte vara gynnsamt för odlaren.

Minimipriset ska också som lägst ligga på samma nivå som världsmarknadspriset. Om världsmarknadspriset går upp, följer minimipriset med upp. Därutöver garanteras de Fairtrade-certifierade kaffeproducenterna en premie på 10 cents per sålt pound. Ju större volymer som köps/säljs, desto högre blir med andra ord premien i absoluta tal.

14) Varför ska man arbeta med märkningar när marknadspriset är högt? Odlarna får ju ett bra pris ändå, och slipper betala certifieringskostnaden och inspektionerna. (s.16)

Rättvisemärkt/Fairtrade handlar om långsiktighet och stabilitet. Kaffepriset på världsmarknaden sätts på stora kaffebörser i London och New York, och där går priserna ständigt upp och ner. Om kaffebörsen faller ökar skillnaden i betalning en Fairtrade-certifierad odlare får jämfört med en konventionell odlare. Det blir då, relativt sett, "extra lönsamt" att sälja sin råvara som Fairtrade-certifierad. Men även då världsmarknadspriset stiger lönar det sig att vara certifierad, genom att Rättvisemärkts minimipris tack vare premien alltid ligger ovanför världsmarknadspriset.

Dessutom handlar Rättvisemärkt/Fairtrade om mer än bara priset. De internationella Fairtrade-kriterierna omfattar en mängd andra områden som är centrala för utveckling, bl a:

- Barnarbete och diskriminering motverkas
- Demokratin och organisationsrätten främjas
- Lokalsamhället utvecklas socialt och ekonomiskt
- Miljöhänsyn och ekologisk produktion främjas